

Verslag expert meeting vogelschade in het fruit in de Betuwe

Gehouden op 30 januari 2013 in het Nationaal Fruitpark te Ochten
Onderdeel van het Praktijknetwerk 'Vogels in het Betuws Fruit'

Deelnemerslijst: Nienke Dalstra, Frans van Bommel, Koos Maasbach, Bruno Müller (D), Manfred Hellmann (D), Loes van den Bremer, W. Lievaart, L. Lievaart, Adrie Streef, Mathias Jönck (D), Hans-Josef Weber (D), Jaap van Baarsen, Henny Balkhoven, Peter van Kampen, Maarten Ariëns, André Freijters, René Bos, Sander de Vree, Gerard Vos, Frans van Brandenburg, Dick de Kat Angelino, Herman Bus, Henk Kloen en Radboud Vorage (notulen)

Frans van Brandenburg opent de vergadering en heet alle (ervarings)deskundigen, uit zowel Nederland als Duitsland, welkom. In de fruitteelt is sprake van een toenemende schade door vogels in appels en peren. Het is niet alleen een probleem in Nederland, maar ook in de ons omringende landen. Het is zeer belangrijk dat er oplossingen komen om het probleem van vogelschade te beperken. Niet alleen in de boomgaard zelf, maar ook in de opslag/koeling van fruit leidt deze schade tot grote economische effecten voor de fruitteeler. Met een groep van 7 fruitteelers is gedurende 2 jaar een aantal innovatieve beschermingsmethoden uitgetoet. De resultaten zullen vandaag besproken worden, maar het is ook belangrijk dat er nog verder naar effectieve en betaalbare oplossingen gezocht wordt.

Projectleider **Radboud Vorage** (van AgriProject) presenteert de opzet van het 2-jarige onderzoek en laat zien welke innovatieve technieken, samen met leveranciers en fabrikanten van werings/verjaag apparatuur, uitgetoet zijn en verder ontwikkeld. Presentatie is bij dit verslag toegevoegd.

Henk Kloen (van CLM) presenteert de resultaten van de waarnemingen naar het effect van de ingezette middelen en apparatuur. De resultaten zijn in een presentatie beschikbaar en worden bij dit verslag toegevoegd.

Situatie in omringende landen

- In het **Verenigd Koninkrijk** worden geen grote problemen ervaren in de teelt van appels en peren. Wel in andere teelten is overlast van vogels. Dit wordt echter door de jacht in toom gehouden. Vooral de kersenteelt in het VK heeft last van vogelschade. Het zijn hier vooral duiven die de schade veroorzaken. In de VK wil men graag op de hoogte gehouden worden van de onderzoeken in Nederland.
- Uit **Frankrijk** is niet veel informatie ontvangen met betrekking tot schade door vogels. In het algemeen wordt er in Frankrijk meer met netten gewerkt. In de druiventeelt in Frankrijk is wel bekend dat er behoorlijke problemen met schade door vogels voorkomt.
- In **België** wordt een groot probleem ervaren met mezen. De schade is aan het toenemen. In 2013 zal hier in België een enquête naar gedaan worden. In een rapport wordt aangegeven, dat de schade in België jaarlijks 1,2 miljoen is. In België mogen kraaiachtigen gevangen en afgeschoten worden. De mezen zijn via EU-regels beschermd. Het probleem van vogelschade staat hoog op de agenda van fruitteelers in België en men kijkt ook naar effectieve manieren om dit te beperken.
- In **Zwitserland** schijnen de problemen vergelijkbaar met Nederland te zijn.
- In **Australië** bestaat er ook beleid op het voorkomen van schade door dieren. Daar wordt de volgende volgorde aangehouden: 1) het fruit afschermen, 2) vogels verjagen, 3) alternatief

voedsel aanbieden en 4) afschieten en wegvangen. Daarnaast wordt gewerkt met systemen om vogels continu te laten schrikken/verontrusten en de inzet van (imitatie) roofvogels.

- In **Duitsland** is vogelschade al langer een probleem in bijvoorbeeld de kersenteelt. Met name zijn hier spreeuwen, merels en lijsters probleemveroorzakers. De spreeuwen gaan rond in groepen en men probeert de slaappleatsen van de spreeuwen te verontrusten. Van de kersenteelt heeft het probleem zich nu ook verplaatst naar de druiventeelt.
- In **Duitsland** hebben met name de zoetere soorten appel en peer last van vogelschade. In de perenrassen Lucas en Conference en het appelras Roubinette komt veel schade voor. 15 tot 18% schade is heel gewoon. In appel ligt de schade over het algemeen iets lager. Met name mezen, kraaien en Vlaamse gaaien zijn probleemvogels. Met hagelnetten is de schade van met name grote vogelsoorten minder. Tegen kleine zangvogels werken hagelnetten minder.
- In **Duitsland** blijkt dat als je zoete peren naast andere appels of peren hebt, dat dan de vogels de minder zoete soorten met rust laten. In Duitsland is een experiment gedaan met kaneelzuur om vogels te weren. Het beeld in Duitsland is ook dat schade door vogels in het fruit aan het toenemen is.

Na de presentaties over de resultaten van het project 'vogels in het Betuws fruit' en de discussie rond de actuele stand van zaken in een aantal omringende landen is met de groep aanwezige deskundigen (ecologen, fruittelers, leveranciers van apparaten, onderzoekers en adviseurs) een brainstorm gehouden m.b.t. mogelijke effectieve strategieën om vogelschade te beperken. De resultaten van deze brainstorm wordt hieronder weergegeven.

Lijst met ideeën/strategieën

Periode van aanpak

- Begin met werende maatregelen vroeger in het groeiseizoen. Met name door gebruik van angstkreten in maart/april kan voorkomen worden dat zangvogels zich in de buurt van fruitpercelen vestigen. Kanttekeningen zijn dat vogels zo ook kunnen wennen aan de maatregelen, en dat in de nazomer de zangvogels ook uit de omgeving naar de fruitpercelen kunnen komen.
- Vogels tijdig wegvangen in en rond de boomgaard en deze weer uitzetten in gebieden waar geen fruitteelt aanwezig is.

Geluiden

- De geluiden die gebruikt worden zijn diverse soorten geluid. Niet van alle aanwezige zangvogels zijn goede angstkreten beschikbaar. Er moet gewerkt worden om de geluiden nog specifieker voor de soorten vogels te maken die verantwoordelijk zijn voor de schade. Het is wel zo dat bijvoorbeeld angstkreten van kraaien ook op andere vogels werken. Die schrikken ook van het geluid of van de reacties van de kraaien.
- Geluid werkt redelijk goed. Inzetten op gericht geluid en mogelijk alleen geluid als sensoren in de boomgaard laten zien dat er vogelbewegingen zijn. Dit beperkt mogelijk ook geluidshinder naar derden.

Geuren

- Uit recent onderzoek blijkt dat vogels meer kunnen ruiken dan tot voor kort werd gedacht. Dit is gebleken uit onderzoeken met natuurlijke geuren van nertsen en wezels in nestkasten. In de open lucht is dit lastiger vanwege het verwaaien en verregenen van geuren. Ook is er gevaar dat geurstoffen op peren en appels komen. Het principe om met geurstoffen te werken is interessant.
- Kan (via literatuur onderzoek) uitgezocht worden welke soort vogel last heeft van welke soort geuren. Dan kan er meer gericht op geurstoffen geselecteerd worden, en maatregelen genomen worden.

Licht en reflectie

- Meer gebruik maken van laser technieken. De eerste test met een laserpistool hebben overigens de ervaring opgeleverd dat het niet werkt in een relatief dicht begroeide fruitboomgaard. Een lasersysteem werkt beter in een open veld of akker.
- Ontwikkel verbeterde linten en reflectoren in de vorm van een roofvogel. Deze innovatie is binnen het huidige praktijknetwerk ontwikkeld en kan in 2013 verder in de praktijk getest worden.
- In Duitsland is een experiment gedaan met een specifieke (reflecterende) spray die op de bomen (en niet op de vruchten) gespoten werd. Via Duitse collega's kan gevolgd worden of dit een kansrijke aanpak is.
- Er is in de internationale handel een product beschikbaar met de naam Bird Free Gel. Het ziet er voor vogels uit als vuur. Het schijnt irriterend te werken op vogels. Waar het materiaal uit gemaakt is en of het geen milieu-effecten heeft is niet bekend.
- Het inzetten van silhouetten van roofvogels (boomvalk, sperwer of havik). Dit is specifiek gericht op zangvogels

Beweging

- Door de inzet van 'robots' of automatisch bestuurd karretjes met vogelwerende middelen kan er onrust in de boomgaard gecreëerd worden. Er kan geëxperimenteerd worden met een gestuurd karretje dat door de boomgaard rijdt. CLM start in 2013 een klein project hiermee.
- Door toepassing van robotica moet het mogelijk zijn bijvoorbeeld vliegende objecten te gebruiken die ook nog op vogels kunnen reageren. TU-Delft en Universiteit in Groningen zijn zeer actief met de ontwikkeling van robotica bezig.

Andere zintuigen

- Vogels hebben nog een ander zintuig. Dat betreft navigatie, gebaseerd op aardmagnetisme en elektromagnetische straling. Hoogspanningsdraden hebben geen effect op vogels. Toch is het interessant om te kijken of via aardmagnetisme wat mogelijk is.
- Vogels kunnen blijkbaar iets aanleren. Dan kunnen ze ook wat afleren. Hang kunstperen met een vieze smaak op (voor het afrijpen van de oogst). Dan laten ze mogelijk het aanpikgedrag achterwege. In Australië is blijkbaar iets dergelijks geprobeerd met een zeldzaam soort padden.

Omgeving boomgaard

- Met name kleine zangvogels houden zich op in de omgeving van fruitpercelen. De omgeving van fruitpercelen zou onaantrekkelijk gemaakt moeten worden voor zangvogels om zich te vestigen. Aandachtspunt is het zwerv- en residentgedrag van bepaalde vogelsoorten.
- Het aanbieden van een alternatieve voeding of voedingsgewas in de buurt van de fruitpercelen. Je zou ook kunnen denken aan het ophangen van vetbollen. De eerste test met vervangend voer had een zeer wisselend effect.
- De windschermen rond fruitpercelen zijn ideale plekken voor zangvogels. Het is aan te raden deze windschermen zeer kort te scherpen in de periode voor de oogst, zodat het geen schuilgelegenheid meer biedt.
- Uit ervaringen blijken er verschillen te zitten tussen het type windscherm en de vogeloverlast/schade. Coniferen geven minder overlast. Mogelijk vinden zangvogels weinig te eten in coniferen.
- Onderzoek welk type windsingel, uit bijvoorbeeld els, eik, wilg of conifeer het beste is om vogelschade te beperken.
- In dit project zijn de eerste experimenten gedaan met de inzet van camera's. Dat zou in de toekomst uitgebreid moeten worden om nog beter te weten te komen welke vogels nu het fruit aanpikken en welke vogels in en rond de boomgaard voorkomen. Laat na de oogst aan een boom de peren hangen en volg hier welke vogels het fruit aanpikken.

- Maak een betere studie/analyse van de omgeving van de percelen en waar welke soort vogels zitten.
- In Amerika is geëxperimenteerd met de inzet van katten. Deze schijnen per seizoen 100 tot 200 vogels te pakken.
- Doe een proef met de toepassing van netten boven peren en appels. In het buitenland en bij de teelt van zachtfruit is hier al meer ervaring mee. In Nederland speelt wel het schaduw effect (minder zonlicht) en mogelijk stuit het op landschappelijke bezwaren. Het toepassen van een hagelnet kost bijvoorbeeld al 15.000 euro per hectare. Ervaringen in Duitsland laten zien dat er soms andere dieren in het net verstrikt raken.
- Aandachtspunt is dat bij het toepassen van kostbare technieken en apparaten het probleem van diefstal toeneemt. In andere projecten is dit al voorgekomen.
- Ontwerp een railsysteem boven een boomgaard dat gebruikt kan worden om diverse afweer middelen in te zetten.

Algemene suggesties/organisatie

- De verschillende materialen zijn nu op relatief kleine schaal uitgetest. Het is belangrijk het ook op gehele percelen van bijvoorbeeld 3 hectaren uit te testen.
- Als de schade echt aan het toenemen is dan zouden fruittelers in een persoon (of loonwerker) kunnen investeren die in de schadepriode de percelen afaat en zorgt dat er zoveel onrust en variatie in middelen is dat de vogels wegblijven.
- Het inzetten van een valkenier. Dit is echter vrij kostbaar en werkt minder goed in boomgaarden en kleine zangvogels die zich in heggen verscholen houden.
- Het lijkt erop dat de schade toeneemt door een toenemende populatie van vogels. Wat zijn de mogelijkheden van populatie beheersing (dit speelt ook bij de ganzenproblematiek).

Onderzoek

- Er moet meer kennis komen van het gedrag van zangvogels en welke vogels de schade aanrichten. Zet in op het toepassen van camera's en sensoren en/of onderzoek bij beschadigde peren of je DNA-resten van de vogels kunt vinden, zodat je via dat spoor weet welke vogelsoorten de meeste problemen/schade geven.
- Er is behoefte aan meer praktijkonderzoek om duidelijk te krijgen welke innovaties werken en hoe maatregelen het beste gecombineerd kunnen worden.
- Zet een goede kosten-baten-analyse op om te kunnen bepalen wat economische schade drempels zijn en welke investeringen in maatregelen zich kunnen terugverdienen.
- Onderzoek wat de prikkel is waarom vogels in peren en appels pikken. Zijn hier bepaalde zoetstoffen verantwoordelijk voor? (vrucht analyse).
- Kijk of er via internet (internationaal) vragen uitgezet worden mbt gedrag van zangvogels en welke beschermende maatregelen in de boomgaard getroffen kunnen worden.
- Het is wenselijk dat er subsidie beschikbaar is voor het ontwikkelen van effectieve maatregelen tegen vogelschade.

Frans van Brandenburg bedankt alle deelnemers aan de bijeenkomst voor hun inbreng en hij geeft aan dat hij graag met partijen uit binnen- en buitenland verder werkt aan het verminderen van het vogelschade probleem. Vanuit dit project is een belangrijke stap gezet, echter dit dient een vervolg te krijgen. De Nederlandse Fruitteelt Organisatie (NFO) wil daarbij een belangrijke rol hebben en zal daarover nader overleggen met de begeleiders AgriProject en CLM, en met het Faunafonds.

Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling:
Europa investeert in zijn platteland.

Radboud Vorage

Agri Project

Maakt duurzaamheid tastbaar